

ščencev, nižjih uradnikov in služiteljev, 17 iz trgovskega, obrtnega in rokodelskega stanu (med njimi 5 premožnih), 25 iz kmetijskega stanu (9 premožnih), 2 brez staršev. Tako sklepamo, da jih je v ugodnih razmerah študiralo le 18, med njimi večinoma manj vidni združani, 10 izrazitejših je bilo navezano nase; pa tudi drugi so se več ali manj morali opirati na instrukcije, na za-
sebnost ali javno drobrodelnost.

III. POZNEJSI POKLIC

Pretrajljivo je dejstvo, da je 9 združenov umrlo, še preden so dosegli poklic (1 srednješolec, 7 visokošolcev, 1 pisar); 30 jih je končalo akademski študij (4 višji upravni uradniki, 4 zdravniki, 3 notarji, 8 advokatov, 11 profesorjev), 8 duhovnikov (med njimi dva profesorja); 7 jih je zgodaj stopilo v uradniško službo, 2 v časnikarsko, 2 sta postala poklicna pisatelja, 2 častnika (1 general), 1 učitelj, 1 obrtnik, 1 je ostal brez poklica, za 2 ni podatkov.

Različna, uspehov bogata življenjska pot najbolj priča o duhovni moči, značaju in trdni volji večine združenov. In če si prezgodnjo smrt njihovih tovarišev moramo razlagati iz uboštva in drugih neugodnih okoliščin (večinoma so umirali za jetiko), je bilo drugim naklonjeno mnogo daljše življenje. Precej jih je umrlo šele zadnja leta in danes jih živi še 18.

(Pri zbiranju podatkov so mi zlasti pomagali univ. prof. dr. Janko Polec, dr. Ivan Letnar in prof. dr. Janez Oražen.)

France Koblar

VERSKÉ IGRE V RUŠAH

O verskih igrah v Rušah se je pisalo že ponovno, večinoma v zvezi s tako imenovano latinsko šolo, ki je bila v Rušah od 1645 do 1760. Prvi je opozoril nanje — razmeroma dobro — nemški pesnik J. G. Seidl, takrat profesor v Celju, v *Steiermärkische Zeitschrift* 1835, 30—1. Na kratko so se dotaknili pozneje vprašanja R. G. Puff (Marburg in Steiermark, 1847, I, 178), M. Wurzer, kaplan oziroma župnik v Rušah (Drobtinice 1865—1866, 206, 266, *Südsteirische Post* 1889, št. 99, in 1890, št. 49), J. C. Hofrichter (Chronik von Maria Rast, 1872, 29, 52, 62, 71), Frid. Kavčič (Izvestja Muzejskega društva 1896, 70—1), Fr. Kotnik (DS 1912, 11—2), nekoliko izčrpnje Filip Kalan v Orisu gledališke zgodovine pri Slovencih (Novi svet 1948, 456—7). V samostojnih člankih sta o ruških igrah razpravljala Robert Baravalle (*Blätter für Heimatkunde* 1923/24, Nr. 9/10, str. 1—5) in podpisani (J 12. avg. 1932). Omenjene pa so tudi v leksikalnih delih (Janisch, *Topographisch-statistisches Lexikon von Steiermark* II, 225, pod Maria Rast; SBL I, 373, pod Jamnik Luka) in v naših zgodovinskih in literarnozgodovinskih kompendijih (Gruden, *Zgodovina slov. naroda* 867, 971; Grafenauer, *Kratka zgodovina slov. slovstva* 83; Kidrič, *Zgodovina slov. slovstva* 110).

Če navedene obravnave primerjamo z latinsko kroniko, ki se hrani v ruškem župnišču in ki je edini vir, iz katerega nam je mogoče zajemati, moramo v svoje presenečenje ugotoviti, da so v njih mnoge trditve netočne, nekatere naravnost napačne, druge pa vsaj pomanjkljive, ker so po nepotrebnem samo približne. To velja tudi za podatke v navedenih kompendijih in pri Kalanu, torej za sodobne obravnave, v katerih bo interesent predvsem iskal informacij in ki bi zato na vsak način morale biti zanesljive.

Poglavje zase pa tvori članek »Die geistlichen Spiele zu Maria-Rast«, ki ga je napisal R. Baravalle. Ta članek je doslej edini, ki navaja — v nemškem posnetku — vse v poštevek prihajajoče gradivo podrobno, in sicer v kronološkem redu, leto za letom, tako da bi glede tega lahko imel značaj dokončne objave. Vendar je v njem snov podana tako netočno in tako samovoljno potvorjeno, da je članek kratko malo neporaben. Samo nekaj primerov! Za l. 1681. poroča kronist, da se je uprizorila igra o Marijinih milostih (ali morda bolje: odpustkih), ki se v tem kraju (v Rušah) lahko dobe — Baravalle si kratko in malo izmišlja: »... wurde eine komische Handlung vom

Danke Mariens aufgeführt. Die Beteiligung der Bevölkerung scheint diesmal, vielleicht wegen der Pestgefahr, gering gewesen zu sein, denn der Chronist bemerkt, dass sich diese Aufführungen kaum halten werden. « O vsem tem v kroniki ni besede! Za l. 1685, beremo, da je bila prikazana Marija kot najvarnejša zvezda mornarjev (securissimum navigantium sydus) — Baravalle mirno in brez zadrege prevaja: »... wurde ... eine Komödie: ‚Der furchtlose Marius erwirbt Sydus‘ aufgeführt. V. l. 1696. so bile tri predstave, prikazujoče slavo Marije, in pri zadnji so se »med velikim čudenjem poslušalcev ob zvokih bobnov« učencem, ki so to zaslužili, razdelile nagrade — Baravalle zopet preobrača in polovico dostavlja iz svojega: »1692 wiederum drei Marienspiele mit Für- und Widerrede. Eine Bemerkung in diesem Jahre zeigt, dass auch hier die Musik als Begleiterin des Spieles zur Erhöhung der Wirkung gepflegt wurde, denn ein junger Schüler erhielt ob seines Spieles am Tamburin die besondere Bewunderung des Publikums.« l. d. Horribile scriptu! Clovek se v resnici čudi, kako je kaj takega moglo iziti v publikaciji znanstvene ustanove, kakor je Historischer Verein für Steiermark.

Da se netočnosti popravijo, potvaram, kakor si jih je dovolil Baravalle, pa enkrat za vselej napravi konec, objavljam v naslednjem celotno gradivo o ruških verskih igrah točno po viru, t. j. po kroniki, ki jo je proti sredini 18. stoletja sestavil takratni benecijati v Rušah Jožef Avgustin Meznarič (SBL II, 110). Izpisana so vsa mesta, ki se tičejo iger, in navedena dobesedno po izvirniku; samo krajave so zaradi lažjega umevanja razrešene. V oklepaju je povsod dodana stran kronike.

1680.

Hoc anno ... in coemiterio ex varijs viridarijs confectum pegma theatrale, in quo hic loci prima actio Comica die 14. Sept. horis pomeridianis de potentissimo Mariae patrocinio a domesticis Actoribus ingenti cum Ecclesiae fructu (53 a) producta fuit. (53 b)

1681.

Die Sabbathi Dominicam Rasten. antecedente producta actio Comica de gratijs Marianis facile hic loci obtinendis. (55 a)

1682.

Circa finem Augusti Omnibus in vicinijs omnino cessavit truculenta pestis. Ideo in aliqualem gratitudinem Sabbato ante Dominicam Rastensem copiosissimo auditorio comice exhibita fuit MARIA RASTENSIS Salus infirmorum. (57 a)

1685.

Cum ... Austriacarum urbium princeps Vindobona ab immanissimo ducentorum millium numerum excedente Turcarum Exercitu in 9^{nam} jam Septimanam obsessa misere discinderetur, hic loci durante obsidione ultra quinquaginta populosissimae ingrediebantur processiones unice efflagitando id impetrantes: ut ipsissima Rastense Dominica in 12. Sept. incidente non solum Vienna ab obsessione dirissima liberata, sed etiam fideles Christicolae pristinae restituti sint libertati. Deo Gratias et Mariae Laudes. Quare etiam penes alia suffragia Maria in Theatro Comico die 19na hujus utpote potentissimum Christianorum auxilium devotissimis sine numero auditoribus continuo lachrymantibus proposita fuit. (59 a)

1684.

In theatralli seu Comica actione Sabbatho ante Dominicam Rastensem Maria Ordinata Castrorum acies Turcis ante annum terribilis ad solamen fidelium Christianorum producta. (61 a)

1685.

Die 8. Sept. in actione comica coram numerosissimo auditorio exhibita fuit MARIA Securissimum navigantium Sydus. (62 b)

1686.

Sabbatho Rastensem Dominicam praecedente producta fuit Actio comica de Mariano peccatorum refugio. (64 a)

1687.

In actione Comica die 13. Sept. habita Maria sollicita pupillorum Tutrix divulgatur. (65 b)

1688.

Actio Comica de more. (67 b)

1689.

Exstructa itidem fuit ad conservandam glaciem perutilis fovea et novum theatrum partim in- partim extra coemeterium erectum, in quo die 10. Sept. id est Sabbato Dominicam Rastensem praecedente Coram numerosissimo auditorio Materna Mariae erga suos clientes fidelitas non absque fructu energice producebatur. (69 b)

1690.

Comoedia Mariana ternis producta vicibus offertorium multum adauxit, ita, ut solummodo Dominica Rastense 300 fl numerarentur. (71 b)

1692.

Actus Comici Marianum honorem exhibentes ternis producti Vicibus, ubi in ultimo actu praemia bene meritis e Scholastica juventute cum ingenti auditorum admiratione sub tympanorum clangore distribuebantur. (75 a)

1693.

Sat amplum magnis Sumptibus erectum Theatrum, in quo a studiosa juventute terni actus comici in honorem Taumathurgae ingenti cum encomio producti, et bene merentibus de condigno praemia distributa fuerunt. (77 a)

1694.

In augmentum Mariani honoris hoc anno terni actus comici distinctis vicibus producti, et ex Scholastica juventute in Scientia et virtute potiores varijs praemijs condecorati fuerunt. (79 b)

1695.

Pro more saepius producta in theatro Mariae Rastensis tutela, nec non Sabbato ante Dominicam Rastensem certantibus bene merita virtutis et scientiae praemia tribuebantur ... Sepulto die 8. Januarij Georgio Stolleker aedituo proxime sequente die 13. ejusdem mensis alius idoneus tam musices, quam instructionis gnarus susceptus est nempe Josephus Puepacher bonus actor in comicis, natus Fresnensis, qui aedituatam et ludimoderaturam ultra 30 annos¹ fideliter administravit. (83 b)

1696.

Mariana erga miseros terrigenas continuata sollicitudo saepius hoc anno theatraliter exhibita juventuti benemerita praemia contulit. (86 b)

1697.

Actibus comicis in honorem Taumathurgae saepius productis etiam juvenibus benemeritis solitae remunerationes distribuebantur. (89 b)

1698.

Ad Solemnitatem Dominicae Rastensis tam Vesperi quam altera die peractis Divinis producta fuit Comedia, sine tamen distributione praemiorum, quorum huc usque elargitor in pace quiescit. (94 b)

1699.

Dominica Rastense habita fuit actio theatralis de S. Disma Latrone poenitente, cui Beatissima Virgo a filio Crucifixo remissionem peccatorum et finalem gratiam obtinuit; haec comoedia tantos causavit animorum motus, ut fere omnes auditores in lachrymas soluti 208 fl. obtulerint. (97 a)

1700.

Dominica Dedicationis producta fuit in Theatro Germanica Declamatio per R. P. Aegydiu O. S. B. composita, quae dein in linguam Slavonicam versa Sabbato ante Dominicam Rastensem coram numerosissimo populo producta fuit. (99 a)

¹ Tu kronist pretirava. V resnici je Puepacher vršil službo samo 25 let, kakor je pravilno navedeno ob njegovi smrti (1721).

1701.

Sabbatho ante Dominicam Rastensem producta fuit in honorem Beatissimae Thaumaturgae Deiferae Virginis actio Comica, ad quam ultra viginti millia hominum comparuerunt. (103 a)

1702.

In vigilia Rastensis Dominicae ad Comediam Mariani amoris exhibitivam fere innumeri comparuerunt fideles.

Die 14. Decembris relicta Parochia Veistricense advenit ARD Stephanus Jamnigg vestigijs Lucae Germani fratris insistens Marianam Devotionem pro possibili promoturus; cui honoris causa a Zeloso Cooperatore Antonio Jacobo Weinzedl in festo S. Stephani brevis declamatio de Florinda a Jesulo conversa cum fructu producta fuit. (106 b)

1703.

In festo Nativitatis Beatissimae Virg. Mariae a meridie Actui Comico sine numero pie interfuerunt fideles. (109 a)

1704.

Ante Dominicam Rastensem Exhibita fuit Comoedia. (112 a)

1705.

Ad Solemnitatem Dominicae Rastensis actio theatralis binis vicibus producta fuit. (114 a)

1706.

Die 11. Septembris utpote Sabbato ante Dominicam Rastensem producta fuit actio Theatralis de Joviniano Imperatore mire correcto, cujus Prologum, intermedium et Epilogum composuit ARP. Sigefridus Ord. S. B. ad S. Paulum Professus. (116 b)

1707.

Die 10. Septembris Sabbato nempe ante Dominicam Rastensem producebatur Comoedia de Guilielmo Aquitaniae Duce, quae circiter tribus horis duravit. (119 a)

1708.

Sabbato Dominicam Rastensem antecedente producta fuit Comoedia Mariana. (121 b)

1709.

Actus Theatralis 15. Septembris, in quo P. Germanus Capuc. volens infernum (disvadente D. Parocho) producere, graviter impegit, nam ab igne periculose laesus, oculum canonicum, barbam, et faciem misere exussit. Factis autem ardentibus (123 b) ad Taumathurgam Virginem precibus, adhibitisque per Excellentissimam DD. Mariam Josepham Commitissam a Rabbatha varijs domesticis remedijs infra octiduum gratissimus gratias egit, quia tam cito a tam grandi malo reconvalescit. (124 a)

1711.

Ad Solemnitatem Dominicae Rastensis binis vicibus productus fuit actus Comicus de S. Joanne Nepomuceno. (128 b)

1712.

10. et 11. Septembris habiti fuerunt bini actus Scenici Honorem Marianum promoventes. D. G. (130 b)

1714.

8. Septembris utpore Sabbato Dominicam Rastensem antecedente producta fuit actio Theatralis, multos poenitentes altera die producens. (135 a)

1715.

14. Septembris coram numerosissimo auditorio producta fuit Actio Comica, multos ad poenitentiam et emendationem vitae ducens. (137 b)

1716.

Die 13. Sept. utpote Dominica Rastense finito actu Comico inter tubicinium clangorem, tympanorumque fragorem ex Gratiola Munificentia Illustrissimi Reverendissimi ac Amplissimi DDni Ernesti O. S. B. e Comitibus a

Shrottenpach Parochi ad S. Laur. Benemerentibus distributa sunt praemia. D. G. (140 b)

1717.

4. Febr. brevis comica actiuncula a Scholaribus exhibita. (142 b)

12. Sept. finita comoedia Mariana distribuebantur Praemia. (143 a)

1718.

10 et 11. Septembris actio Comica verum absque praemijs. (144 a)

1721.

9. Maij pie obiit Josephus Puepacher per 25 annos hic loci ludimagister et aedituus meritissimus. (148 b)

1722.

Anno praeterito nihil aliud innotuit, quam ultima hic loci theatraliter producta comica actio, quae ob pluvias ingruentes Dominica Rastense impedita, proxima Dominica Archiconfraternitatis Dolorosae menstrua praesentibus numerosissimis Auditoribus exhibita fuit. (150 a)

Iz celotnega gradiva se da posneti² sledeče:

Casovno so igre točno določene: predstava l. 1680. se izrečno navaja kot prva, predstava l. 1722. kot zadnja; z izrazom »anno praeterito« je kronist nedvomno mislil isto leto, pod katerim je dogodek zabeležil — kot enega izmed dogodkov »minulega« leta, t. j. leta, o katerem piše. Med 1680 in 1722 se navajajo igre skoraj za vsako leto; izvzeta so leta 1691, 1710, 1713 ter 1719 do 1721. Morda v teh letih res ni bilo predstav, mogoče je pa tudi, da jih kronist ni zapisal zaradi pomanjkljivosti beležk, po katerih je kroniko sestavljal. Skoraj gotovo se vsaj l. 1713. res ni igralo, kajti takrat je 2. avgusta pogorelo župnišče z vso vasjo vred, izvzemši cerkev.

Vršile so se predstave v tesni zvezi z ruško latinsko šolo. Začele so se prav v času, ko je ta šola dosegla svoj višek. Uvedel jih je takratni župnik in vodja šole Luka Jamnik, gojili pa so jih po Jamnikovi smrti (1698) blizu četrto stoletja tudi še njegovi nasledniki: Franc Fabian (do 1701), Matija Gubanc (do konca 1702), dr. Stefan Jamnik (do 1715), Henrik Jamnik (1716) in Jakob Jožef Jamnik. Z igrami se je (vsaj po večini) zaključevalo šolsko leto, kajti na več mestih omenja kronist, da so se obenem razdelile nagrade učenecem; tako v letih 1692 do 1697, 1716 in 1717. L. 1698. se posebej (torej kot nekaj izjemnega) poudarja, da se nagrade niso delile, prav tako l. 1718.; za l. 1698. se kot vzrok navaja smrt Luke Jamnika, dotakratnega darovalca nagrad. Dvakrat beremo, da se je obdarovanje izvršilo posebno slovesno: med bobnanjem (1692) oziroma med bobnanjem in trobentanjem (1716). Vse to spominja na ustroj jezuitskih gimnazij in nam vsiljuje misel, da je šola bila urejena po vzorcu jezuitskih latinskih šol, predstave pa da so imele značaj jezuitskih šolskih komedij. Vendar je verjetno, da kot vzor niso služili samo jezuiti, temveč tudi benediktinci, ki so v tem času prav tako gojili šolsko igro, čeprav v nekoliko drugem stilu. Za to govorijo zveze, ki jih je imel z Rušami benediktinski samostan v St. Pavlu na Koroškem kot zemljiški gospod, še bolj pa dejstvo, da so benediktinci pri igrah v Rušah aktivno sodelovali. Edina dva avtorja, ki ju kronika navaja imenoma, sta bila benediktinca iz St. Pavla: eden, p. Aegydius, je sestavil deklamacijo l. 1700, drugi, p. Sigefridus, prolog, medigro in epilog za predstavo o »Jovinianu« l. 1706.

Skrb za igre so imeli duhovniki, ki so učili v latinski šoli (instructores), posebnih zaslug pa si je pridobil zanje, kolikor moremo sklepati iz skromnih kronistovih podatkov, Jožef Puepacher, doma iz Brezna, ki je bil v Rušah cerkvenik in je obenem poučeval v osnovnem razredu (in elementaribus). Ob nastopu službe (1695) beremo o njem, da je bil »bonus actor in comicis«, ob

² Glavne misli sem objavil že v članku Verske igre v Rušah (J 12, avg. 1932). Da pa izvajanja zaokrožim in deloma popravim in dopolnim, sem tam navedene misli vključil po večini tudi v ta posnetek.

smrti (9. maja 1721) pa, da je umrl »poln zaslug«. Morda ni slučaj, da so eno leto za njim umrle tudi predstave. Kot igralci so nastopali učenci latinske šole (1680: a domesticis actoribus, 1693: a studiosa juventute, 1717: a scholaribus); 1702 se omenja kot deklamator domači duhovnik Anton Jakob Weinzedl, enkrat (1709) tudi tuj igralec, neki kapucinec p. Germanus.

Namenjene so bile igre v prvi vrsti romarjem, ki so takrat v nenavadno velikem številu prihajali v Ruše na božjo pot. Prav v letu, ko se je uprizorila prva predstava (1680), poroča kronika, so začele prihajati iz sosesčine številne procesije (confluere coeperunt turmatae ex variis viciniis devotae processiones). Število letnih obhajancev je znašalo v tem času 25 do 36 tisoč. Tako je verjetno, da je tudi občinstvo pri predstavah bilo zelo številno, čeprav v tej točki kronist brez dvoma močno pretirava. Po njegovem so bili gledalci »zelo številni« (numerosissimi: 1685, 1689, 1700, 1715, 1722; copiosissimi: 1682), bilo jih je »brez števila« (sine numero: 1683, 1703; innumeri: 1702), l. 1701. pa jih navaja celo preko 20.000.

Ker so bile predstave predvsem namenjene romarjem, je naravno, da so se uprizarjale skoraj izključno na tako imenovano ruško soboto oziroma ruško nedeljo, ko je v Rušah glavni cerkveni shod. To je prva nedelja po mali gospojnici — praznik Marijinega imena. Po večini so se vršile igre na večer pred tem praznikom, v soboto (1680—1682, 1684—1687, 1689, 1700—1704, 1706—1708, 1714, 1715), manjkral v nedeljo (1699, 1709, 1716, 1717, 1722), včasih pa tudi ob obeh dneh (1698, 1712, 1718). V zadnjo skupino je treba šteti pač tudi primere, ko se na splošno omenja, da se je igralo dva-, tri- ali večkrat (1690, 1692—1697). Omeniti je v zvezi s tem še predstavo »po navadi« (1688) in splošno označeni predstavi »v proslavo ruške nedelje« (1705, 1711). Ob drugih dneh se je uprizorilo le malo iger: 1683 na »malo ruško« (en teden po ruški nedelji), 1700 13. junija deklamacija, ki pa se je potem ponovila tudi na ruško soboto, 1702 na Stefanovo deklamacija na čast Stefanu Jamniku, 1717 4. februarja (pustna?) igricala ter zadnja predstava 1722, ki je bila na sporedu na ruško nedeljo, pa jo je onemogočila huda nevihta in se je nato vršila »naslednjo« nedeljo v mesecu, t. j. 20. septembra, ko je bil praznik glavnih bratovščine žalostne Matere božje, ki je bila uvedena v Rušah l. 1716.

Snov igran je bila po večini izbrana tako, da se je proslavljala v njih Marija, posebno ruška Mati božja: včasih v kakem določenem svojstvu, n. pr. kot zdravje bolnikov (1682), kot pomoč kristjanov (1683), kot strah Turkom (1684 — citat »strašna kakor urejena vojna vrsta« je iz Visoke pesmi: 6,9), kot zvezda mornarjev (1685), kot zatočišče grešnikov (1686), kot zaščitnica sirot (1687), kot zvesta Mati (1689), še večkrat pa brez točnejše označbe ali pa samo splošno kot mogočna in čudodelna pomočnica in podobno (1680, 1681, 1690, 1692—1697, 1701, 1702, 1708, 1712, 1717). Izjemno se navajajo tudi drugi motivi, vendar tudi ti deloma v zvezi z Marijo kot priprošnjico: 1699 »de S. Disma Latrone poenitente«, 1706 »de Joviniano Imperatore mire correcto«, 1707 »de Guilielmo Aquitaniae duce«, 1711 »de S. Joanne Nepomuceno«. Nekaj kratov je snov navezana na sodobne, aktualne dogodke: predstava l. 1682. o Mariji kot zdravju bolnikov je bila uprizorjena v zahvalo, da je približno en mesec poprej prenehala kuga, predstavi l. 1683. in 1684. pa se nanašata na zmago nad Turki pred Dunajem 1683. V deklamaciji na čast Stefanu Jamniku 1702 je deklamator (morda tudi avtor?) Anton Jakob Weinzedl govoril o »Florindi, ki jo je Jezušček izpreobrnile. Kakor se vidi, so imele predstave izrazit verskovzgojni namen, kot snov za doseg tega namena pa so uporabljale razne čudežne izpreobrnitve, imele torej po vsej verjetnosti značaj tako imenovanih miraklov. L. 1709. je kapucinec Germanus skušal predstavljati pekel (proti volji domačega župnika!), pa si je pri tem ožgal oko, brado in lice. V ostalih primerih snov ni navedena (1698, 1703—1705, 1714—1716, 1718, 1722); isto velja o deklamaciji l. 1700. Tudi pri »kratki komični igricali«, uprizorjeni 4. februarja 1717, ki bi nas posebno zanimala, ker morda ni bila nabožnega značaja, ne vzemo za temo.

Da imenuje kronist igre skoraj brez izjeme »komične«, seveda ne pomenja, da so bile to dejansko komedije; izraziti je hotel s tem pač samo to, da igre niso bile tragedije.

O tehnični strani uprizoritev so podatki skopi. Oder je bil napravljen na pokopališču, in sicer »iz raznega zelenja«, verjetno vejevja in drevesc (1680). L. 1689. so postavili nov oder, deloma znotraj, deloma zunaj obzidja; l. 1693. so ga z velikimi stroški razširili (napravili »dovolj prostornega«). Igralo se je v popoldanskih urah (1680, 1703), po cerkvenem opraviilu (1698); o eni predstavi beremo, da je trajala tri ure (1707).

Več zveemo o uspehu predstav: bil je gmoten in nraven. Že pri prvi igri (1680) se zatrjuje, da se je izvršila »z veliko koristjo za cerkev«; podobno l. 1689. Predstava l. 1690. je pripomogla, da je darovanje na ruško nedeljo vrglo 300 fl. L. 1699. so bili gledalci tako ginjeni, da so darovali 208 fl. A tudi v moralnem oziru so predstave učinkovale. O gledalcih beremo, da so »brez prestanka ihteli« (1685), da so »se topili v solzah« (1699), da so se mnogi spokorili (1714) in poboljšali (1715). O predstavi 1693 se izrečno poudarja, da je bila sprejeta »z veliko pohvalo«. L. 1696. zveemo, da je predstava prinesla »mladini zaslužen nagrado«, ni pa zabeleženo, v čem je ta nagrada obstajala.

Ker so igre imele poleg drugega nedvomno tudi namen, da se nastopajoči učenci vežbajo v latinščini, je verjetno, da je temeljni tekst v njih bil latinski. Če je ta domneva pravilna, so predstave za latinščine neveščo publiko imele pač značaj nekakih pantomim. Nedvomno pa je, da so v latinsko besedilo bili vpleteni posamezni vločki, zlasti komični prizori, v živem, ljudskem jeziku; taka je bila praksa v jezuitskih, še bolj pa v benediktinskih igrah. Kot živ jezik je v ruški latinski šoli poleg nemščine prihajala in prišla v poštev tudi slovenščina. Pogoj za to je bil dan, ker je velik del učencev bil slovenskega porekla in slovenščine več, prav tako njihovi učitelji. Kakor je razvidno iz kronike, se je slovenščina soupoštevala tudi v šoli, vsaj v najnižjem razredu, kjer so učili organist, cerkovnik in še kak instruktor. Za l. 1698. je navedeno, da so »mladino poučevali v nemščini in slovenščini« (in Germanismo et Sclavonismo) trije učitelji, med njimi tudi že gori omenjeni Puepacher, ki se dve leti pozneje (1700) označuje kot »zelo spretne« (solertissimus) instruktor. Ker je isti Puepacher bil obenem agilen igralec, smemo pač sklepati, da se je oziral na slovenščino tudi v igrah. To tembolj, ker je po slovenski besedi bila nedvomna potreba, saj so se igre uprizarjale pred ruškimi romarji, ti pa so po veliki večini znali in razumeli samo slovensko. Dokaz za to nam nudi kronistova beležka za l. 1700: takrat so na nedeljo posvečenja (dominica dedicationis — tisto leto 13. junija) prednašali nemško pesem, na ruško soboto in nedeljo istega leta pa so »pred zelo številnim občinstvom« isto pesem ponovili v slovenskem prevodu. Bilo je torej potrebno, da pesem prevedejo in se je še enkrat nauče, ako so pred romarji hoteli doseči resničen uspeh.³

Iz vsega tega smemo pač z veliko verjetnostjo sklepati, da so bile predstave v Rušah vsaj deloma tudi slovenske. Besedila, ki bi lahko služila kot neposreden dokaz, so žal vsa propadla, ker je ruško župnišče ponovno pogorelo. To je tembolj škoda, ker sta prav ta doba in to področje zastopani v naši literaturi posebno pičlo in bi vsak donesek bil dobrodošla dopolnitev.

Janko Glazer

³ Podoben ozir na slovenske romarje (in seveda tudi na domačine) vidimo približno sto let pozneje v nekaterih cerkvenih napisih: ko je ruška cerkev l. 1804. obhajala svojo (legendarno) osemstoletnico, so to zabeležili nad glavnimi in stranskimi vrati ter na dveh oljnatih spominskih slikah dvojezično: najprej v nemščini, nato isto besedilo v slovenščini. Trije od teh napisov so še ohranjeni in eden od njih (nad stranskimi vrati) se glasi:

Dieses Bild wurde gemacht in dem Jahr
Als hier das achte Jubileum war.

Ko je ta osmi Jubileum bio,
Se je tukaj ta Bild naredit.